

Το 2000 γεννήθηκαν συνολικά 103.267 παιδιά στην Ελλάδα. Δύο δεκαετίες αργότερα, το 2020, ο αριθμός των γεννήσεων περιορίστηκε στις 84.767, σημειώνοντας μείωση κατά 18% (**Πίνακας 1**). Κόντρα στην κοινή αντίληψη, η μείωση αυτή δεν οφείλεται στον μικρότερο αριθμό παιδιών ανά γυναίκα. Αντίθετα, η μέση γυναίκα απέκτησε περισσότερα παιδιά το 2020, αφού ο δείκτης γονιμότητας της χρονιάς αυτής έδωσε 1,37 παιδιά /γυναίκα, ενώ το 2000 1,26 παιδιά. Με άλλα λόγια, ο δείκτης αυξήθηκε τη στιγμή που οι γεννήσεις μειώνονταν. Πίσω από αυτό το φαινομενικά παράδοξο εδράζεται και η δυσκολία αντιμετώπισης του σημερινού δημογραφικού «προβλήματος».

Πίνακας 1. Σύγκριση 2000 με 2020

Πληθ _{F2020} /Πληθ _{F2000}	0,843	-15,7%	Μείωση του γυναικείου πληθυσμού 15-49 ετών
Γεννήσεις ₂₀₂₀ /Γεννήσεις ₂₀₀₀	0,822	-17,8%	Μείωση του ετήσιου αριθμού των γεννήσεων
Δείκτης γονιμότητας ₂₀₂₀ /Δείκτης γονιμότητας ₂₀₀₀	1,095	+9,5%	Αύξηση του δείκτη

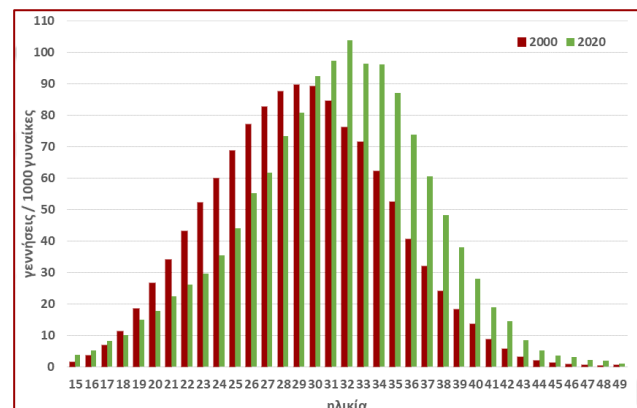
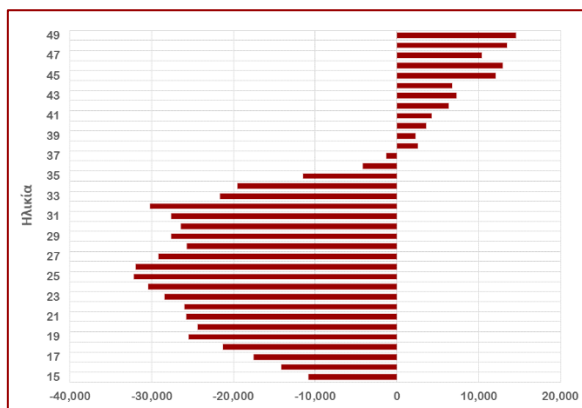
Είναι όμως πράγματι παράδοξο; Ο συνολικός αριθμός των γεννήσεων κατά τη διάρκεια μιας περιόδου δεν εξαρτάται μόνο από τον αριθμό παιδιών που αποκτά κάθε γυναίκα αλλά επίσης από το πλήθος των γυναικών σε αναπαραγωγική ηλικία, καθώς και τη δημογραφική συμπεριφορά της κάθε ηλικίας. Την περίοδο 2000-2020 η επίδραση του κάθε παράγοντα στον αριθμό γεννήσεων ήταν διαφορετική.

Η αρνητική επίδραση του μεγέθους και της δομής του πληθυσμού

Η αναπαραγωγική ηλικία των γυναικών ξεκινά στο 15ο έτος και ολοκληρώνεται με τη συμπλήρωση της τέταρτης δεκαετίας, με τις περισσότερες γεννήσεις να σημειώνονται στις ηλικίες 25-35 ετών. Όταν ο αριθμός των γυναικών 15-49 ετών είναι ικανός και η ηλικιακή κατανομή τους ευνοϊκή, προκύπτουν αρκετές γεννήσεις ώστε να αντισταθμίζονται οι απώλειες από τους θανάτους (και κατά συνέπεια το φυσικό ισοζύγιο να διατηρείται σταθερό) ακόμα και με χαμηλά επίπεδα γονιμότητας. Με άλλα λόγια όσο η δομή του πληθυσμού το επιτρέπει, ο πληθυσμός μπορεί να αυξάνεται ακόμα και με επίπεδα γονιμότητας χαμηλότερα του ορίου αναπλήρωσης. Η δομή του πληθυσμού της Ελλάδας επέτρεπε μέχρι το 2010 στις γεννήσεις να ξεπερνούν τους θανάτους και στο φυσικό ισοζύγιο να παραμένει, έστω και οριακά, θετικό παρ' όλο που ο αριθμός παιδιών ανά γυναίκα ήταν επί δεκαετίες σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα.

Από το 2000 όμως ο πληθυσμός των γυναικών σε αναπαραγωγική ηλικία άρχισε να μειώνεται. Η μείωση, η οποία χρόνο με το χρόνο γίνεται εντονότερη, αφορά αρχικά τις νεαρότερες ηλικίες και σταδιακά επεκτείνεται και στις μεγαλύτερες (**Διάγραμμα 1**). Στα τελευταία 20 χρόνια, ο γυναικείος πληθυσμός ηλικίας 15-49 ετών μειώθηκε κατά περίπου 405.000 (ή αλλιώς κατά 15%) πέφτοντας από τις 2.701.509 στις 2.295.763 γυναίκες (**Διάγραμμα 1**). Η μείωση αφορά αποκλειστικά τις ηλικίες 15 έως 36 ετών, των οποίων το μέγεθος συρρικνώθηκε κατά 502.700 άτομα (-29%), ενώ αντίθετα ο αριθμός των γυναικών άνω των 37 ετών αυξήθηκε κατά 97.000 (+10%). Θεωρώντας τις υπόλοιπες παραμέτρους σταθερές, η μείωση του αριθμού των γυναικών σε αναπαραγωγική ηλικία οδηγεί σε ανάλογη μείωση των γεννήσεων. Υπολογίζοντας τις γεννήσεις που θα είχαμε στην Ελλάδα το 2020 αν το πλήθος των γυναικών παρέμενε στα επίπεδα του 2000, ο αριθμός τους θα ξεπερνούσε τις 100.000. Αν πάλι υπολογίσουμε τις γεννήσεις που θα προέκυπταν αν ο συνολικός γυναικείος πληθυσμός ακολουθούσε την πτωτική τάση που σημείωσε, αλλά διατηρούσε την ηλικιακή δομή του στα επίπεδα των αρχών της χιλιετίας, τότε ο αριθμός των γεννήσεων θα ήταν περίπου 95.000, δηλαδή 10% υψηλότερος από τον καταγεγραμμένο (**Πίνακας 2**).

Διάγραμμα 1. Μεταβολή του γυναικείου πληθυσμού ανά ηλικία, μεταξύ 2000 και 2020

Διάγραμμα 2. Γεννήσεις ανά ηλικία, 2000 και 2020
Πηγή: Στοιχεία ΕΛ.ΣΤΑΤ. και ίδιοι υπολογισμοί

Η Θετική επίδραση του χρονοδιαγράμματος

Το 2020 οι γυναίκες γίνονταν μητέρες κατά μέσο όρο στα 31 χρόνια, τέσσερα περίπου χρόνια αργότερα από ότι το 2000. Η καθυστέρηση στην απόκτηση των παιδιών, ένα φαινόμενο που ξεκίνησε πριν 40 χρόνια στην Ελλάδα και συνεχίζει να εξελίσσεται, αναφέρεται συχνά ως ένας από τους παράγοντες που συνέβαλαν στη μείωση των ετησίων δεικτών γονιμότητας: όσο αργότερα αποφασίζει ένα ζευγάρι να δημιουργήσει οικογένεια, τόσο μεγαλύτερες οι πιθανότητες να βρεθεί αντιμέτωπο με προβλήματα υπογονιμότητας ή στειρότητας, αλλά και τόσο μικρότερο το υπολειπόμενο διαθέσιμο χρονικό διάστημα για την απόκτηση περισσότερων του ενός παιδιών.

Ωστόσο, υπάρχει και μια θετική διάσταση στην καθυστέρηση αυτή και την επακόλουθη αύξηση της μέση ηλικίας στην τεκνογονία: η χρονική μετατόπιση της απόκτησης παιδιού σε μεγαλύτερη ηλικία συνέβαλλε στην επιβράδυνση της μείωσης του αριθμού των γεννήσεων καθώς ανάμεσα στο 2000 και το 2020 η μεγάλη μεταβολή στον γυναικείο πληθυσμό προέρχεται από τη μείωση των κάτω των 35, ενώ αντίθετα αυξήθηκαν σε αριθμό οι γυναίκες άνω των 35 ετών. Η μετατόπιση της κύριας αναπαραγωγικής δραστηριότητας στις ηλικίες άνω των 35 ετών επέτρεψε επομένως να πραγματοποιηθούν το 2020 κάποιες γεννήσεις οι οποίες με το ελαφρώς νεανικότερο μοτίβο γονιμότητας του 2000 δεν θα είχαν πραγματοποιηθεί. Με άλλα λόγια μέρος των γεννήσεων που δεν πραγματοποιήθηκαν επειδή μειώθηκε ο πληθυσμός των νέων γυναικών κάτω των 35 ετών αντισταθμίστηκε από την αύξηση των παιδιών ανά γυναίκα στις ηλικίες άνω των 35 ετών. Υπολογίζοντας ειδικότερα τον αριθμό των γεννήσεων το 2020 με τα πρότυπα γονιμότητας του 2000, ο συνολικός αριθμός τους θα ήταν χαμηλότερος των 75.000 (περίπου 10.000 λιγότερες σε σχέση με τις καταγεγραμμένες γεννήσεις το 2020).

Πίνακας 2. Ποσοτικοποίηση της επίδρασης διαφορετικών παραμέτρων στον αριθμό των γεννήσεων (πόσες γεννήσεις θα είχαμε το 2020 αν..)

Ετήσιος Αριθμός Γεννήσεων	Διαφορά	Επίδραση
Το 2020 είχαμε..... (I)	84.767	
Αν το πλήθος των γυναικών 15-49 ήταν το ίδιο με αυτό το 2000 θα είχαμε (II)	100.496	
Αν ο γυναικείος πληθυσμός διατηρούσε την ηλικιακή δομή του 2000 θα είχαμε (III)	94.360	
Αν η μέση ηλικία το 2020 ήταν η ίδια με αυτήν του 2000 θα είχαμε (IV)	73.774	
(I) / (II)	0,8435	-15,7% Αρνητική επίδραση της μείωσης του πληθυσμού των γυναικών
(I) / (III)	0,8983	-10,2% Αρνητική επίδραση της δομής του γυναικείου πληθυσμού
(I) / (IV)	1,1490	+14,9% Θετική επίδραση της καθυστέρησης των γεννήσεων

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, η μετάθεση των γεννήσεων σε μεγαλύτερες ηλικίες «απορρόφησε» μέρος της μείωσης τους που προκλήθηκε από την αλλαγή στο μέγεθος και τη δομή του γυναικείου πληθυσμού αναπαραγωγικών ηλικιών. Δεδομένου δε ότι στα αμέσως επόμενα χρόνια η μείωση των γυναικών 15-49 ετών θα συνεχιστεί και θα αφορά και τις ηλικίες άνω των 36 ετών, η θετική επίδραση της καθυστέρησης του χρονοδιαγράμματος των γεννήσεων θα σταματήσει στα αμέσως επόμενα χρόνια. Για τουλάχιστον δύο δεκαετίες οι ετήσιες γεννήσεις θα συνεχίσουν την πτωτική τους πορεία, ακόμα και αν η δημογραφική συμπεριφορά αλλάξει και αυξηθούν οι ετήσιοι δείκτες γονιμότητας.

Η πτωτική τάση του μεγέθους του γυναικείου πληθυσμού σε αναπαραγωγική ηλικία τουλάχιστον για τις επόμενες δύο δεκαετίες είναι δεδομένη αφού εξαρτάται από τις γεννήσεις των προηγούμενων δεκαετιών. Επιπλέον η σημερινή ηλικιακή δομή του συνολικού πληθυσμού προδιαγράφει την πορεία γεννήσεων και θανάτων για τις επόμενες δεκαετίες, προβλέποντας με βεβαιότητα ότι η μεταξύ τους διαφορά θα συνεχίσει να αυξάνει οδηγώντας αναπόφευκτα σε συνεχή μείωση του πληθυσμού. Η διαπίστωση αυτή σε καμία περίπτωση δεν αμφισβητεί την αναγκαιότητα λήψης μέτρων για την ενίσχυση των γεννήσεων. Αντίθετα, αναδεικνύοντας την αδράνεια των δημογραφικών εξελίξεων, αφενός μεν επισημαίνεται το κόστος των «χαμένων δεκαετιών» όταν δεν πάρθηκαν εγκαίρως τα απαραίτητα μέτρα και αφετέρου διαπιστώνεται ότι θα χρειαστούν δεκαετίες για να αποτυπωθεί το αποτέλεσμα της όποιας πολιτικής στην αναστροφή του φυσικού ισοζυγίου. Η πολιτεία καλείται να δεσμευτεί για την ουσιαστική στήριξη των παιδιών και των οικογενειών με μέτρα και παροχές που θα έχουν ως βασική στόχευση τη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων ώστε να είναι δυνατή η επίτευξη του επιθυμητού για κάθε ζευγάρι μεγέθους οικογένειας.

Δίνεται επίσης το έναυσμα για μια ακόμα διαπίστωση: Μέχρι πρόσφατα, η επίδραση του brain drain ήταν πρωτίστως οικονομική. Εφ' όσον, όμως, οδηγεί και στη μείωση του πληθυσμού των γυναικών κάτω των 50 ετών, ο δημογραφικός αντίκτυπος της εκροής νέων γίνεται εντονότερος και σημαντικότερος από παλιότερα, καθιστώντας την ανακοπή του φαινομένου ιδιαίτερης σημασίας για τη δημογραφική ανάκαμψη της χώρας.

DIRAP

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΕΘΝΙΚΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ερευνητικό πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από:
 ΕΛΙΔΕΚ
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας
Αρ. έτους: 2988

